

Republika e Kosovës • Republika Kosovo • Republic of Kosovo
Institucioni i Avokatit të Popullit • Institucija Ombudsmena • Ombudsperson Institution

**IZVEŠTAJ SA PREPORUKAMA
NACIONALNOG MEHANIZMA ZA PREVENCIJU TORTURE
OMBUDSMAN**

**u vezi sa
praćenjem Pritvornog Centra u Lipljan**

Za:

**Gđa Dhurata Hoxha, Ministarka
Ministarstvo Pravde**

**G. Milazim Gjocaj, Generalni Direktor
Zdravstvenog Sistema Zatvora, Ministarstvo Zdravlja**

**G. Imet Rrahmani, Ministar
Ministarstvo Zdravlja**

**G. Sokol Zogaj, v.d. Generalni Direktor
Korektivna Služba Kosova**

**G. Arif Beqa, Direktor
Pritvorni Centar Ljipljane**

U skladu sa članom 135, stav 3 Ustava Republike Kosovo i člana 17 Zakona 05/L-019 Zakona o Ombudsmanu, Nacionalni Mehanizam za Sprečavanje Torture (NMST) Ombudsmena dana 7 i 19 oktobar 2016 je posetio Pritvorni Centar u Lipljan.

Priština, dana 21 decembar 2016

Datumi poseta i sastav grupe za praćenje

1. U skladu sa članom 17 Zakona 05/L-019 Zakona o Ombudsmanu, Nacionalni Mehanizam za Sprečavanje Torture (u daljem tekstu "NMST") Ombudsmana dana 7 septembar i 19 oktobar 2016 ka je posetio Pritvorni Centar u Lipljan. Grupa za praćenje se sastoji od jednog pravnog savetnika, jednog psihologa i jednog lekara-hirurga.

Pritvorni Centar u Lipljanu

Uvod

2. Pritvorni Centar u Lipljan (PCL) se nalazi na trećem kilometru grada Lipljana kod puta koji povezuje Lipljan sa selom Magure, koja je pored Popravnog Centra u Lipljan. Pritvorni Centar u Lipljan je izgrađen 2003 godine i u to vreme se upravljala od UNMIK-a. Ovaj centar u septembru 2004 godine, je zatvoren zbog tehničkih razloga zbog tehničkih oštećenja, popravljen je i otvoren u oktobru 2006 godine, i nastavlja da bude u funkciji pod upravom Ministarstva Pravde, odnosno Centralne Direkcije. U 2006 godini nadležnosti su predati na menadžment lokalnog osoblja.¹
3. U PCL su smešteni pritvoreni i mali broj osuđenih lica koja su smeštena u posebnom krilu.² Tokom posete 7 septembra 2016 godine, ekipa je obaveštena od menadžmenta PCL da u vreme posete su bili smešteni 133 pritvorena lica i 8 osuđena lica.
4. Dok tokom posete 19 oktobra 2016, NMST je obaveštena da je počeo prenos smeštenih lica u Popravni Centar u Dubravi i da do tog trenutka 40 njih su bili prebačeni.

NMST je obavešten da PCL nikad nije posećen od strane Evropskog Komiteta za Sprečavanje Torture.

Saradnja sa NMST tokom posete

5. Tokom posete NMST Pritvornom Centru u Lipljan, osoblje popravne službe i osoblje Zatvorske Zdravstvene Službe su pružili potpunu saradnju ekipi za praćenje. Ekipa je bez odlaganja imala pristup svim posećenim mestima. Ekipi su obezbeđene sve potrebne informacije za obavljanje zadatka i dozvoljen im je razgovor sa zatvorenicima i pritvorenicima bez prisustva korektivnih službenika ili drugog osoblja.

Zlostavljanje

6. Tokom posete ovom centru, NMST nije primio nijednu žalbu pritvorenika i zatvorenika za zlostavljanje i preteranu upotrebu sile od strane korektivnih službenika ovog centra. Takođe, tokom posete ekipa za praćenje nije dobila nikakve pritužbe za nasilje između lica smeštenih u ovaj centar, kako na delu gde su smešteni zatvorenici, tako i na delu gde se drže zatvorenici.

Materijalni uslovi

7. NMST je primetio da uslovi gde se drže osuđena lica su bili bolji od dela gde se drže pritvorena lica. Tokom posete krilu gde se drže osuđena lica, NMST je primetio da u ćeliji su se smestili po 1 i maksimalno 2 lica. **NMST, tokom inspekcije nije primetio prenaseljenost.**
8. Ćelije imaju TV (nisu vlasništvo PCL) i ormar za držanje njihove odeće. NMST je obavešten od osuđenih lica da čaršafi za njihove ležajeve su doneti od njihovih kuuća i

¹ Službena veb stranica Direkcije, na: <http://www.md-ks.net/?page=1,72#?page> (8.09.2016).

² Osuđena lica su smeštena na krilu "A" Pritvornog Centra u Lipljan.

da se one ne pružaju u PCL. Osuđena lica mogu se tuširati kad god su hteli, dok njihova kupatila i toaleti generalno su bili u dobrom stanju. **Tokom posete NMST je primetio da u ćelijama u krilu gde se drže osuđena lica nema vlage.**³

9. NMST primetio da u delovima PCL gde su držani pritvorena lica, u nekim ćelijama je kapljala voda i da se trebaju krečiti. Tokom posete ekipe za praćenje u PCL nije naišao na pretrpane ćelije i u njima su bili smešteni maksimalno 3 osobe. Dok toaleti i kupatila su bili u dobrom stanju. NMST je obavešten od Direkcije PCL da se planira zatvaranje ovog centra i smeštaj zatvorenika u novom objektu u Hajvaliji. **Povodom najave da će se centar zatvoriti, NMST će pratiti situaciju i tražiće ažurirane informacije od nadležnih organa.**

Hrana

10. Smeštenim hrana je distribuirana u njihovim ćelijama. Kuhinja gde se priprema hrana za smeštene u PCL i osoblja je nova i nudi dobre uslove. NMST je bila zadovoljna sa magacinima gde se drži hrana, nije naišla na hranu kojoj je istekao rok niti na meso bez pečata. NMST je takođe primetio da je hrana obogaćena povrćem i crnim hlebom. **NMST preporučuje da paketi dijetalne ishrana su bogatiji za lica sa različitim bolestima.**
11. Angažovani u radu u kuhinji su opremljeni adekvatnom sanitarnom karticom. **Ipak, NMST preporučuje da angažovani u kuhinji imaju više pažnje koristeći rukavice tokom pripreme i distribucije hrane i preporučuje da u slučaju obavljanja analize od strane nadležne institucije da se obavljaju kompletne analize, uključujući i briseve ruku.**

Režim

12. U PCL pritvorena lica mogu da rade samo ako dobiju dozvolu od strane nadležnog suda. Njima se pruža šetnja od 1 sata prepodne i 1 sat poslepodne tokom leta, dok zimi ovaj raspored je smanjen na 45 minuta. Pritvorena i osuđena lica u ovom periodu mogu da se bave sportom kao što su košarka, fudbal i trčanje, dok fitnes sala se aktivira samo tokom zime. **Ipak, PCL nije u stanju da ponudi kurseve i obuku ni za pritvorena ni za osuđena lica. NMST smatra da što je duži period držanja u pritvoru, toliko treba da bude razvijen i režim koji se nudi.**

Zdravstvena nega

13. U julu 2013 godine, odgovornost za zdravstvenu zaštitu u popravnoj službi je prešla sa Ministarstva Pravde na Ministarstvo Zdravlja. Tokom posete, NMST je utvrdio da je bilo malo poboljšanje u pogledu infrastrukturnih uslova medicinskog osoblja u odnosu na prethodne posete. Medicinsko osoblje ponovo se pribojava da dolaskom jeseni i zime u njihovim kancelarijama će ponovo kapljati voda i njihovi uslovi rada će se pogoršati. **NMST je primetio da u prostorijama u kojima se pružaju zdravstvene usluge nisu adekvatne i da su male.**

³ Tokom posete CPL, NMST je obavešten da će se centar zatvoriti i lica koja su ovde smeštena i osoblje će se prebaciti u Centar za Pritvor u Hajvaliji (Priština). Ovaj pritvorni centar do sada nije počeo sa radom.

14. Lekarsko osoblje je izrazilo zabrinutost zbog kašnjenja odgovora od sudova u slučajevima podnetih preporuka i zahteva za sudsku dozvolu da se šalju pritvorena lica ili osuđena lica za lečenje van PCL. Ekipa NMST-a je obaveštena da je ovo pitanje regulisano na osnovu kategorizacije hitnosti slučajeva za lečenje. Kategorija "A" uključuje pritvorena lica čije stanje zahteva hitnu upućivanje u drugu ustanovu zdravstvene zaštite i za to se ne čeka dozvola suda, već se sud obaveštava u pisanoj formi o slučaju. Kategorija "B" označava pritvorena lica koji treba da primaju terapiju van PCL u roku od 24 sata. Za ovu kategoriju je potrebna dozvola sudije i medicinsko osoblje je izrazilo zabrinutost zbog kašnjenja odgovora sudova i zbog zanemarivanja preporuka lekara.
15. U kategoriji "C" se uključuju pritvorena lica koja treba da prime lekarsku negu tokom nedelje i za to je potrebna dozvola od nadležnog suda. U kategoriji "D" se uključuju pritvorena lica koja treba da prime određenu lekarsku negu tokom meseca i takođe je potrebna dozvola od nadležnog suda. Prema medicinskom osoblju, problematično se predstavlja obaveza da se vrati pritvoreno lice u PCL u slučaju da klinika gde je ranije poslat nije mogao da pruži uslugu i on treba da se šalje na neku drugu kliniku. Za takvu transfer ponovo je potrebna sudska dozvola.
16. Lekarsko osoblje i direkcija izražavaju nespokojstvo zbog činjenice da u PCL se smeste i pritvorena lica sa mentalnim problemima zbog nedostatka prostora za smeštaj u Institut za forenzičku psihijatriju ili na neko drugo odgovarajuće mesto. Tokom posete, NMST je obavešteno da trenutno u PCL su se smestili 2 pritvorena lica sa mentalnim problemima, dok 7 su bili tretirani u Odeljenju za psihijatriju Kliničkog Univerzitetskog Centra Kosova (KUCK).

NMST Ombudsmana preporučuje da nadležni organi preduzmu neophodne korake da smeste takva lica u specijalnim ustanovama u skladu sa Evropskim Pravilima Zatvora usvojenim od strane Evropskog Saveta⁴ i Zakonom o izvršenju krivičnih sankcija.

Sastav lekarskog osoblja

17. Lekarsko osoblje se sastoji od dva lekara opšte prakse koji su angažovani punim radnim vremenom i koji su na odzivu 24 sata, ako je potrebno, jedan psihijatar konsultant koji dolazi u jednom nedeljno u PCL, jedan psiholog koji radi punim radnim vremenom i 6 medicinskih sestara. Stomatolog je redovan i pruža usluge za dva popravna centri u Lipljanu (CPL&PCL). **Lekari su izrazili nezadovoljstvo u vezi sa isplatama za prekovremeni rad.**

Slučaj štrajka glađu od jednog pritvorenog lica

18. Tokom posete 7 septembra 2016, u PCL, ekipa NMST je obaveštena da pritvoreno lice B.TH je stupio u štrajk glađu u znak nezadovoljstva odlukom nadležnog suda da mu se produži pritvor do 1 oktobra 2016 godine. NMST je obavešten od strane medicinskog osoblja za radnje koje se preduzimaju da se obezbedi odgovarajuća medicinska nega za pritvoreno lice. Iz dokumenata prikazane od medicinskog osoblja i navoda pritvorenog lica u štrajku, ekipa NMST je zaključila da pritvorenom licu u štrajku je ponuđena adekvatna medicinska usluga.

⁴ *Evropska Pravila o Zatvorima, pravilo 12.1* "Lica koja pate od mentalnih bolesti i čije mentalno stanje nije prikladno da se zadržava u zatvoru, treba da se smeste u instituciji koja je predviđena u tu svrhu", na: http://www.coe.int/t/dgi/criminallawcoop/Presentation/Documents/European-Prison-Rules_978-92-871-5982-3.pdf (9.09.2016).

19. Lekarsko osoblje tokom svake posete je obavestio pritvoreno lice o njegovom zdravstvenom stanju i eventualnim posledicama. NMST je zaključio da je lekarsko osoblje preduzimalo mere u vezi sa pritvorenim licem u štrajku, u skladu sa Deklaracijom Malte o Štrajku Gladu.⁵ **NMST će nastaviti da prati ovaj slučaj kroz posete i kontakata sa direkcijom PCL.**

Lekarska kontrola

20. Evropski Komitet za Sprečavanje Torture u izveštavaju o poseti na Kosovu u 2015 godini je naglasio suštinski značaj koji imaju lekarski pregledi, posebno u slučajevima zatvorenika i pritvorenika koji su skorije primljeni, ne samo za identifikaciju zaraznih bolesti i prevenciju samoubistva, ali i kroz doprinos koji se daje u smislu prevencije torture kroz odgovarajuća evidentiranja povreda.
21. PCL je obavestio ekipu NMST-a da skorije primljeni se kontrolišu unutar 24 sati od trenutka dolaska u PCL. Ove kontrole podrazumevaju opštu kontrolu tokom koje pritvoreno lice ukoliko ima neku bolest, koja, ako se bude izjavila, se registruje na njegov lekarski dosije. Ali, PCL i ostali centri gde se drže pritvorena lica i osuđena lica, još uvek nije u mogućnosti da obavlja sistematske kontrole za tuberkulozu, hepatitis i AIDS. **NMST preporučuju da relevantni autoriteti preduzmu ozbiljne korake za omogućavanje takvih sistematskih kontrola da bi se blagovremeno otkrile takve bolesti i da se nad upravo primljenim pritvorenim licima odmah obavila sveobuhvatne lekarske kontrole.**⁶
22. NMST je primetio da zdravstvena služba vodi sledeće registre: Registar za pokušaj samoubistva, telesne povrede, štrajk gladu, seksualno zlostavljanje, smrt u zatvoru, zapažanja, samo-povređivanje, kao i unutrašnje lekarske protokole, kao što su: protokol psihijatra i psihologa. Takođe, lekarska služba ima i formular pod nazivom **“Standardne prakse delovanja tokom štrajka gladu”**, na kojoj se evidentiraju podaci u vezi sa zdravstvenim stanjem pritvorenog lica ili lica koje je stupilo u štrajk gladu.
23. NMST je primetio da lekarsko osoblje vodi zadovoljavajuće evidencije u vezi sa obavljenim lekarskim pregledima i vodi evidenciju sa prikladnim opisom o slučajevima telesnih povreda ili samo-povređivanja.

Poverljivost zdravstvenih usluga

24. NMST je zainteresovan da li medicinsko osoblje, pritvorenim licima i osuđenim licima u PCL, pruža medicinske usluge u prisustvu korektivnih službenika. Tokom razgovora sa lekarskim osobljem može da se razume da u određenim situacijama korektivni službenici posmatraju kroz maleni prozor dok se pruža lekarska nega, ali ne ulaze unutra. Ipak, glavni lekar je bio odlučan da se lekarska nega ne treba pružiti u prisustvu korektivnih službenika, jer na taj način se minira odnos pacijent-lekarr. **NMST**

⁵ Usvajeno od 43 Skupštine World Medical Assembly, St. Julians, Malta, novembar 1991 i koji je razmatran od 44 Skupštine World Medical Assembly, Marbella, Španija, septembar 1992 i koji je razmatran od 57 Skupštine WMA General Assembly, Pilanesberg, Južna Afrika, u oktobru 2006, na: <http://www.wma.net/en/30publications/10policies/h31/> (9.09.2016).

⁶ Takva akcija je preporučena od Evropskog Komiteta za Sprečavanje Torture u izveštajima o Kosovu tokom prethodnih poseta u takvim institucijama na Kosovu.

podstiče takvo stajalište i praksu u vezi sa ne prisustvovanjem službenika bezbednosti tokom pružanja zdravstvenih usluga.⁷

Ostala pitanja

Osoblje PCL

25. Osoblje PCL se sastoji od 130 uniformisanih lica i 18 civilnog osoblja. NMST je obavešten da sada u ovaj centar su zaposleni 3 socijalna službenika. **Tokom posete, nekoliko korektivnih službenika su izrazili njihovo nezadovoljstvo u vezi sa radnim uslovima u celini.**

Disciplinske mere

26. Prema zakonima na snazi disciplinske kazne koje se može izreći osuđenim licima su: ukor, oduzimanje dodeljenih privilegija, nalog za nadoknadu i samica.⁸ Dok u slučaju pritvorenih lica, kazne mogu biti nametnute na sledeći način: ograničavanje ili zabrana poseta ili prepiske, osim kontakata sa advokatom, Ombudsmanom i diplomatskim misijama. **NMST je zaključio da PCL vodi registar izrečenih disciplinskih mera gde se beleže podaci u vezi sa izrečenom merom, razlogom, vremenu izricanja i završetka.**

27. NMST je obavešten od strane direkcije PCL da samo povređivanje u ovom centru se ne smatra krivičnim delom. **NMST pozdravlja takvo stajalište pošto samo povređivanje se ne uključuje u grupi disciplinskih prestupa predviđenih članom 102 Zakona o Izvršenju Krivičnih Sankcija.⁹**

28. NMST je obavešten da lekarska služba ne učestvuje u donošenju odluke u vezi sa sposobnošću pritvorenog lica ili osuđenog lica da se suočava sa disciplinskom merom samice. NMST smatra da lekarskom osoblju je jasna njihova uloga u ovom aspektu. Učešće lekara u donošenju odluka, koji u stvari je lekar pritvorenog ili osuđenog lica, bi minirao odnos lekar-pacijent, osim ako se ova mera preduzme iz zdravstvenih razloga.¹⁰

29. Takođe, direkcija PCL je izrazilo nespokojstvo što nema adekvatnih uslova za lica koja su u samici što se tiče sprečavanja samo povređivanja.

Kontakt sa spoljnim svetom

30. Član 200 Zakonika o Krivičnom Postupku određuje da pritvorena lica mogu primiti posete “unutar granica pravila Pritvornog Centra” uz dozvolu sudije u postupku i pod njegovim nadzorom. Dalje, prema ovom zakonu se određuje da prepiska i ostali kontakti takođe se podvrgavaju odluci sudije u postupku.

⁷ Evropski Komitet za Sprečavanje Torture na izveštaju o poseti Kosovu u 2015 godini izražava uznemirenje u vezi sa pružanjem lekarskih usluga u prisustvu korektivnih službenika i preporučio je da se prekine sa takvom praksom.

⁸ Stavovi od 101 do 113 Zakona o Izvršenju Krivičnih Sankcija.

⁹ Evropski Komitet za Sprečavanje Torture na izveštaju o poseti Kosovu u 2015 godini izražava uznemirenje u vezi sa činjenicom da nekoliko popravnih centara na Kosovu samo povređivanje smatraju disciplinskim prekršajem.

¹⁰ Evropski Komitet za Sprečavanje Torture na izveštaju o poseti Kosovu u 2015 godini je zatražio od relevantnih autoriteta da se prekine sa praksom zahtevanja od lekara uverenja da pritvoreno lice ili osuđeno lice je u stanju da se suočava sa merom.

31. Zakonodavstvo na snazi¹¹, u slučaju osuđenih lica određuje da osuđeni zatvorenici imaju neograničeno pravo prepiske (koja se podvrgavaju određenim izuzecima) imaju pravo na jednu posetu mesečno koja najmanje traje jedan sat, kao i na posetu od njihove dece ili supruga najmanje jednom u 3 meseci koja najmanje traje tri sata. NMST nije primio žalbe u vezi sa ovim pitanjem.

Procedure prijema

32. U PCL, skorije primljeni se podvrgavaju procedurama o prijemu koja traje od 7 do 28 dana. Tokom ovog perioda oni se ocenjuju i kategorišu u zasebnim ćelijama pre nego se smeste u običnim ćelijama.
33. NMST je primetio da PCL vodi dosijee sa potpunim informacijama o svakom pritvorenom ili osuđenom licu, koja osim na dosije se evidentiraju i na kompjuterski sistem (baza podataka).

Procedura podnošenja žalbi

34. Efikasan sistem za podnošenje žalbe je osnovna garancija protiv zlostavljanja u zatvorima i centrima za pritvor. Lica smeštena u ovim centrima bi trebalo da bude u stanju da podnose žalbe unutar zatvora ili centra za pritvor gde su smešteni i da na poverljiv način se omogući pristup odgovarajućem organu.
35. Član 91 Zakona o izvršenju krivičnih sankcija, detaljno definiše postupak kojim pritvorenici i zatvorenici mogu da se obrate žalbom ili molbom direktoru jedne određene institucije Korektivne Službe Kosova. Procedura uključuje i rokove za odgovor od strane direktora i mogućnost da se žalba uputi i nekom drugom organu, u ovom slučaju Generalnoj Direkciji Popravne Službe i Ministru Pravde.¹²
36. NMST je primetio da na raspolaganju smeštenih u PLC se nalaze kutije za žalbe postavljene od strane Kosovske Popravne Službe i kutije za žalbe postavljene od strane Institucije Ombudsmana. Kutije za žalbe postavljene od strane institucije Ombudsmana mogu se otvoriti samo od zaposlenih u ovoj instituciji, što za podnosioca žalbe pruža poverljivost pri podnošenju žalbe.
37. PCL vodi potpun registar zahteva i žalbi osuđenih i pritvorenih lica. **NMST nije primio neku žalbu od osuđenih i pritvorenih lica u vezi sa priloženim žalbama ili zakašnjenjima za razmatranje njihovih žalbi unutar zakonskog roka.**

Na osnovu gorepomenutih nalaza tokom inspekcije, NMST Ombudsmana preporučuje:

Ministarstvo Pravde i Korektivna Sluzba Kosova

- **da nastoje da osuđenim i pritvorenim licima se pružaju kursevi, obuka i aktivnosti van njihovih ćelija.**
- **Preduzeti neophodne korake za smeštaj osoba sa mentalnim problemima u posebnoj instituciji, u skladu sa Evropskim Zatvorskim Pravilima usvojenim od strane Evropskog Saveta i Zakonom o Izvršenju Krivičnih Sankcija.**

¹¹ Zakon o Izvršenju Krivičnih Sankcija, članovi 62-65.

¹² Član 91, stav 4 Zakona o Izvršenju Krivičnih Sankcija propisuje: U podnetoj žalbi Direktor Popravne Službe će odgovoriti u roku od petnaest (15) dana, dok Centralna Kancelarija Popravne Službe u roku od trideset (30) dana. U pisanoj žalbi će se dati odgovor u pisanoj formi

- **NMST Ombudsmana da se obavesti o procesu zatvaranja Pritvornog Centra u Lipljanu i prebacivanje smeštenih u Pritvorni Centar u Prištini.**
- **da preduzmu ozbiljne korake kako bi omogućili sistematske kontrole lica smeštenih u cilju blagovremenog otkrivanja bolesti, kao što su tuberkuloza, hepatitis, AIDS.**
- **da stvaraju adekvatne uslove za rad medicinskog i korektivnog osoblja.**

Ministarstvo Zdravlja

- **da preduzmu ozbiljne korake kako bi omogućili sistematske kontrole lica smeštenih u cilju blagovremenog otkrivanja bolesti, kao što su tuberkuloza, hepatitis, AIDS**
- **da stvaraju adekvatne uslove za rad medicinskog i korektivnog osoblja**

S poštovanjem,

Hilmi Jashari

Ombudsman